

UNIVERSITY GRANTS COMMISSION
ACADEMIC STAFF COLLEGE
SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY, AMRAVATI

UGC-SPONSORED ORIENTATION PROGRAMME

This is to certify that

Tayant V. Pant Asst. professor
(Name of the Participant) (Designation)

Shri Ganesh College, Kumbhari. Akola.
(College/University) (Place)

affiliated to Sant Gadge Baba Amravati University,
Amravati.

University Participated in the 23rd Orientation Programme

From 20.12.2013 to 16.01.2014 and obtained grade A

Asimpf.
Director

Shri V. Pant
Coordinator

Jatkar
Vice-Chancellor

UNIVERSITY GRANTS COMMISSION
ACADEMIC STAFF COLLEGE

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY, AMRAVATI

UGC-SPONSORED REFRESHER COURSE

This is to certify that

Jayant V. Paut Asst. Professor
(Name of the Participant) (Designation)

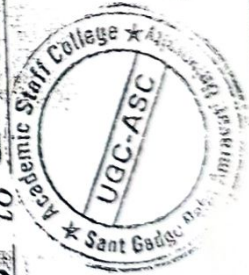
Shri Ganesh Arts College, Kumbhari, Akola.
(College/University) (Place)

affiliated to Sant Gadge Baba Amravati University,
Amravati. University

Participated in the Refresher Course in the subject Human Rights

From 03.03.2015 to 23.03.2015 and obtained grade A

[Signature]
Director

[Signature]
Coordinator

[Signature]
Vice-Chancellor

Government of India
Ministry of Human Resource
Development

*Teaching Learning Centre
Ramanujan College
University of Delhi*

Sponsored by

MINISTRY OF HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT
PANDIT MADAN MOHAN MALAVIYA
NATIONAL MISSION ON TEACHERS AND TEACHING

Certificate

This is to certify that

Jayant Vijay Raut

of

SGA College Akola

successfully completed Two Weeks Faculty Development Programme on
"MANAGING ONLINE CLASSES and CO-CREATING MOOCS:2.0"
from May 18 - June 03, 2020.

Dr. S.P. AGGARWAL
(Principal)
Director, TLC
Ramanujan College

Dr. NIKHIL RAJPUT
(Convenor)
Assistant Director, TLC
Ramanujan College

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded

"Dnyanteerth", Vishnupuri, Nanded-431606, Maharashtra

One Week National Online Faculty Development Program

ICT Tools for Effective Teaching Learning

27th April to 2nd May 2020

E-Certificate

This is to certify that Jayant Raut, S G A college has successfully completed One Week National Online Faculty Development Program on ICT Tools for Effective Teaching Learning, from 27th April to 2nd May 2020, organized by School of Mathematical Sciences, Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded.

Dr. Rupali Jain
Co-Coordinator
Assistant Professor
School of Math. Sci.

Dr. B. Surendranath Reddy
Coordinator
Assistant Professor
School of Math. Sci.

Dr. Dnyaneshwar Pawar
Convener
Professor & Director
School of Math. Sci.

Dr. Udhav Bhosle
Patron
Vice Chancellor
SRTM University, Nanded

ISSN 2231- 6671
International Registered & Recognized
Research Journal Related to Higher Education for all Subjects

Hi-TECH RESEARCH ANALYSIS

REFEREED & PEER REVIEWED RESEARCH JOURNAL

Vol. - VI, Issue - XIV
Year - VII, (Half Yearly)
Aug. 2017 To Jan. 2018

Editorial Office :
'Gyandev-Parvati',
R-9/139/6-A-1,
Near Vishal School,
LIC Colony,
Pragati Nagar, Latur
Dist. Latur - 413531,
(Maharashtra), India.

Contact : 02382 - 241913
09423346913 / 09503814000
07276305000 / 09637935252

Website
www.irasg.com

E-mail :
interlinkresearch@rediffmail.com
visiongroup1994@gmail.com
mbkamble2010@gmail.com

Published by :
JYOTICHANDRA PUBLICATION
Latur, Dist. Latur - 413531 (M.S.) India

Price : ₹ 200/-

CHIEF EDITOR

Dr. Balaji G. Kamble
Research Guide & Head, Dept. of Economics,
Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya,
Latur, Dist. Latur, (M.S.) (Mob. 09423346913)

EXECUTIVE EDITORS

Scott. A. Venezia
Director, School of Business,
Escondido Campus,
California, (U.S.A.)

Dr. Balaji K. Shinde
Member of Academic Council,
S.R.T.M.U. Nanded, (M.S.)

Dr. Omshiva V. Ligade
Head, Dept. of History
Shivajiruti College,
Nalegaon, Dist. Latur, (M.S.)

Bhujang R. Bobade
Director Manuscript Dept.,
D. A. & C. Research Institute,
Malekote, Hyderabad, (A.P.)

Dr. U. Takataka Mine
Tokyo (Japan)

Dr. Babasaheb M. Gore
Dean- Faculty of Education & M.C.,
Member S.R.T.M.U. Nanded, (M.S.)

Dr. Khandaravaji Kale
Dept. of Sociology,
College of Arts,
Kowad, Dist. Kolhapur, (M.S.)

Dr. Balaji S. Bhure
Dept. of Hindi,
Shivajiruti College,
Nalegaon, Dist. Latur, (M.S.)

DEPUTY-EDITOR

Dr. G. V. Menkudale
Dept. of Dairy Science,
Mahatma Basवेश्वर College,
Latur, Dist. Latur, (M.S.)

Dr. C.J. Kadam
Head, Dept. of Physics,
Maharashtra Mahavidyalaya,
Nalanga, Dist. Latur, (M.S.)

Dr. Murlidhar Lahade
Dept. of Hindi,
Jyotikar Mahavidyalaya, Bansarola,
Dist. Beed, (M.S.)

Dr. Bharat S. Handibag
Dean, Faculty of Arts,
Dr. B.A.M.U. Aurangabad, (M.S.)

Dr. S.B. Wadekar
Dept. of Dairy Science,
Adarsh College,
Hingoli, Dist. Hingoli, (M.S.)

Dr. Shivaji Vaidya
Dept. of Hindi,
B. Raghunath College,
Parbhani, Dist. Parbhani, (M.S.)

CO-EDITORS

Dr. R.N. Salve
Head, Dept. of Sociology,
Shivaji University,
Kolhapur, Dist. Kolhapur, (M.S.)

Ghansham S. Baviskar
Dept. of English,
RNC & NSC College,
Nasik, Dist. Nasik, (M.S.)

Dr. Kailash Tombare
Head, Dept. of Economics,
Devgiri Mahavidyalaya,
Aurangabad, (M.S.)

Dr. Kailash R. Nagulkar
Head, Dept. of History,
Gulab Nani Azad College,
Barshi Taluk, Dist. Akola, (M.S.)

Vol. VI, Issue : XIV

HI-TECH RESEARCH ANALYSIS

Half yearly
Research Journal

ISSN 2231- 6671

Aug. 2017 To Jan 2018

51

10

स्वतंत्र विदर्भाची चळवळ एक अभ्यास

जयंत राउत

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री गणेश कला महाविद्यालय,
कुमारी, जि. अकोला.

Research Paper - Political Science

‘स्वतंत्र विदर्भ’ किंवा महाविदर्भाच्या चळवळीचे मुळ हे ‘वन्हाड’ प्रांत ज्यावेळेस मध्य प्रांताला जोडण्यात आला त्यात आहे. ५ नोव्हेंबर १९०२ रोजी हैद्राबादच्या नवाबाने वन्हाड हा प्रांती वटोशांना नेहमीसाठी देऊन टाकला, विटोशांनी हा प्रांत मध्य प्रांताला जोडून दिला. दादासाहेब खापर्डे यांनी वन्हाड व मध्य प्रांत युतीला स्प विरोध केला. त्याच्या मते वन्हाड हिंदी भाषी मध्य प्रांताला जोडण्या ऐवजी प्रगतीशील मुंबई सान्या प्रगतीशील प्रांताला जोडवा म्हणजे जणे करून त्याची प्रगती होईल. अशा विरोध असताना ही सरकारने वन्हाड मध्य प्रांताला जोडलाच याचे पहिले कारण म्हणजे, वन्हाडचे राज स्वतुलनात्मक दृष्टीने मध्य प्रांताच्या राजस्वापेक्षा जास्त होते. दुसरे कारण असे की, त्याकाळी इंग्रजी मना परमोच्च विद्वर होती. वन्हाडाचे लोकमत हवेतेवढे प्रभावी नव्हते. पण वन्हाडाचे जे नेते होते ते स्वस्थ बसले नाहीत त्यांनी वन्हाडाचा राजकीय दर्जा निश्चित करण्यासाठी विटोश सरकारशी बगच पत्र व्यवहार केला. त्याचे कारण असे की, हिंदू स्थान सरकारच्या ‘फॉरेन ज्युरिडिकशन’ विभागातर्गत ‘गव्हर्नर-जनरल-इनकॉन्सिल’ची वन्हाडासाठी कायदे करणारी संस्था व तिजोरीवर अधिकार असणारी संस्था अशा दोन वेगवेगळ्या मना शासन व्यवस्थेकडे होत्या, ही वन्हाडाच्या नेत्यांची तक्रार होती. उत्पन्नातील असमानतेमुळे वन्हाडावर अन्याय होतो आहे म्हणून अन्याय दूर करण्यासाठी काही हालचाल करणे पाहिजे, असे ठरवून वन्हाडातील पुढाऱ्यांनी मॉटेग्यूसाहेबां जवळ ‘वन्हाडाची कॅफियत’ सादर केली. त्यात काही वर्षांचे आय-व्ययाचे आकडे देखील दाखविले. या आकडांच्या आधारे पंचेचाळीस लाख रुपये पामून तर साठ लाख रुपयापर्यंतची रक्कमही विदर्भाच्या उत्पन्नातून मध्यप्रांतावर खर्च केली आहे. याची रूपये पामून तर साठ लाख रुपयापर्यंतची रक्कमही विदर्भाच्या उत्पन्नातून मध्यप्रांतावर खर्च केली आहे. याची जाणीव करून देण्यात आली. याचा परिणाम असा झाला की मॉटेग्यू यांनी ‘वन्हाड’ यास उप प्रांत

वनविण्याची सूचना केली होती. मोठेगुऱ्या या सूचनेतच 'महाविदर्भकळवळीचे' योजनेपणे समावलेले आहे. वऱ्हाडप्रांतावर होणारा अन्याय दूरकरण्यासाठी शासनाने 'सिमसमिती' ची नियुक्त केली. त्यांनी जी त्याचाची मात्रा निश्चित केली त्यास 'सिमफॉर्म्युला' म्हटले जाते. त्यानुसार मध्यप्रांत व वऱ्हाड यापेक्षा अनुक्रमेपाठ व चाळीस टक्के प्रांतात खूब खर्च केली जावी. वास्तविक पाहता हे प्रमाण मुद्दा वऱ्हाडसाठी अन्यायकारक होते. हे प्रमाण ठरवून मुद्दा वऱ्हाडप्रांतावर ठरविलेले प्रमाण मुद्दा खर्च झाले नाही. त्याचा परिणाम असा झाला की वऱ्हाड प्रांतात मध्य प्रांतातून वेगळे होण्याची इच्छा तिथे झाली. आपल्यावर होणारा अन्याय प्रभावीपणे प्रदर्शित करण्यासाठी वऱ्हाड मधील नेत्यांनी 'वऱ्हाड सर्वपक्षीय समिती'ची स्थापना केल्या. त्याचे अध्यक्ष लोकनायक वापूजी अणे होते तर सचीव रामचंद्र कनिटकर व विजयलाल वियाणी होते. या समितीने वऱ्हाडच्या समस्या गोलमेज परिषदेत मांडण्यासाठी १९३१ मध्ये रामचंद्र कनिटकर यांना इंग्लंडला पाठविण्यात आले. तिथे त्यांनी एक निवेदन सादर केले. यावरून एक मुद्दा स्पष्ट होतो की 'वऱ्हाड सर्वपक्षीय समिती' ही आपले वेगळे घटक राज्य निर्माण करू इच्छित होती व त्यांच्या प्रित्यर्थ पूर्ण तथ्य सादर करते. ही समिती सतत राहिली आहे. रामचंद्र कनिटकर यांनी आर्थिक समितीच्या अध्यक्षाना १ मार्च १९३२ मध्ये पत्र पाठवून वऱ्हाडचा राजकीय दर्जा स्पष्ट करण्याची विनंती केली. त्यानंतर ४ नोव्हेंबर १९३२ मध्ये त्यांनी गोलमेज परिषदेला एक मेमोरण्डम पाठवून वरील मागणी मांडली. २ शेवटी २६ जानेवारी १९३३ मध्ये वऱ्हाडला मध्य प्रांतातून वेगळे करण्या संबंधीचा प्रस्ताव पास करण्यात आला. यावरून एक स्पष्ट होतो की वऱ्हाडचा राजकीय दर्जा स्पष्ट करण्याचा व त्यास मध्यप्रांतातून वेगळे करण्याचे प्रयत्न करण्यात आले. असाच एक ठरावपुन्हा १ ऑक्टोबर १९३८ रोजी रामराव देशमुख यांनी मध्य प्रांत व वऱ्हाड कॉन्ग्रेस मध्ये मांडण्यात येऊन पास केला, त्यात मध्य प्रांत व वऱ्हाडमधील मराठी भाषीक प्रदेशाचा एक वेगळा प्रदेश निर्माण केला जावा ही मागणी करण्यात आली.

वऱ्हाडच्या त्या वेळसच्या चार जिल्ह्यांचे एक वेगळे घटक राज्य बनविण्यात यावे अशी वऱ्हाडवासीयांची तीव्र मागणी होती. परंतु वऱ्हाडातील केवळ चार जिल्ह्यांचे वेगळे राज्य बनविण्याची त्यांची ही मागणी पूर्ण करण्यात आली नाही. त्यांनी आपली ही मागणी प्रबळ करण्यासाठी विदर्भात येणाऱ्या आठ जिल्ह्यांना मध्य प्रांतातून वेगळे करण्याचा विचार पुढे आला (युलढाणा, अकोला, अमरावती, यवतमाळ, वर्धा, नागपूर व भंडारा) यातूनच महाविदर्भ कल्पनेचा जन्म झाला आता वऱ्हाड व मध्यप्रदेश या दोघांचा संयुक्त विदर्भ वेगळा करावाही मागणी कायदेशीर रित्या समोर आली. विदर्भाऐवजी 'महाविदर्भ' असा शब्द मांडण्यात आला, पण हे घटक राज्य व्यावहारीक दृष्टीने यशस्वी होइल की नाही यावर विचार विमर्श करण्यासाठी 'यवतमाळ डिस्ट्रिक्ट असोसिएशन' ने लोकनायक वापूजी अणे यांच्या अध्यक्षतेखाली एक उपसमिती नियुक्त केली या समितीने अभ्यास करून महाविदर्भ एक स्वयंपूर्ण व सङ्गल राज्य होइल असा निर्णय दिला. या निर्णयामुळे महाविदर्भ हा वेगळा प्रांत बनविण्यासाठी, लोकांत जागृकता निर्माण करण्यासाठी लोकनायक अणे यांनी १९३९-४० या काळात वऱ्हाड व नागप्रदेशात अनेक भाषणे दिली.

IMPACT FACTOR
5.67

ISSN 2250-169X

*International Registered & Recognized
Research Journal Related to Higher Education for all Subjects*

VISION

RESEARCH REVIEW

UGC APPROVED, REFEREED & PEER REVIEWED RESEARCH JOURNAL

Issue - XVI, Vol. - VI

Year-VIII, Bi-Annual (Half Yearly)
(Dec. 2018 To May 2019)

Editorial Office :

'Gyandev-Parvati',
R-9/139/6-A-1,
Near Vishal School,
LIC Colony,
Pragati Nagar, Latur
Dist. Latur - 413531.
(Maharashtra), India.

Contact : 02382 -241913

9423346913 / 7276301000

9637935252 / 9503814000

E-mail :

interlinkresearch@rediffmail.com

visiongroup1994@gmail.com

mbkamble2010@gmail.com

Published By :

Jyotichandra Publication

Latur, Dist. Latur - 413531. (M.S.)

Price : ₹ 200/-

CHIEF EDITOR

Dr. Balaji G. Kamble
Research Guide & Head,
Dept. of Economics,
Dr. Babasaheb Ambedkar College,
Latur, Dist. Latur. (M.S.) India.

SPECIAL EDITOR

Dr. E. Sivanagi Reddy
'Sthapathi'
Dept of Archaeology & Museums,
Hyderabad (A.P.)

EXECUTIVE EDITORS

Michael Strayss,
Director,
International Relation & Diplomacy,
Schiller International University,
Paris. (France)

Verena Blechinger Talcott
Director, Dept. of History
& Cultural Studies, University of Berlin,
Berlin. (Germany)

Dr. Raja Reddy
Former, Director, N.I.M.S.
Hyderabad (A.P.) &
World Famous Neurosurgeon

Bhujang R. Bobade
Director, Manuscript Dept.,
Deccan Archaeological and Cultural
Research Institute, Hyderabad. (A.P.)

Dr. Arjun Jadhav
Dept. of English,
Fergusson College,
Pune, Dist. Pune

Dr. Sarjerao Shinde
Principal,
B.K.D. College,
Chakur, Dist. Latur (M.S.)

DEPUTY EDITORS

Dr. Ashok G. Chaskar
Head, Dept. of English,
S.P. College, Pune &
Dean, Faculty of Arts & Fine Arts, University of
Pune, Dist. Pune

Dr. M. Veeraprasad
Dept. of Political Science,
S.K. University,
Anantpur, Dist. Anantpur (A.P.)

Prof. Shrikant A. Jewale
Dept. of Geography,
Gaurin Mahavidyalaya,
Vasontnagar, Dist. Nanded (MS)

Dr. Omshiva V. Ligade
Head, Dept. of History
Shivajirao College, Nalgonda,
Dist. Latur. (M.S.)

Dr. Dr. Mahadeo S. Kamble
Dept. of History
Vasant Mahavidyalaya,
Kaj, Dist. Beed (M.S.)

Prashant B. Kshirasagar
Dept. of Marathi,
Vasant Mahavidyalaya,
Kaj, Dist. Beed (M.S.)

CO - EDITORS

Dr. Allabaksha Jamadar
Chairman, BOS Hindi, SRTMUN &
Head, Dept. of Hindi,
B.N.D. College,
Chakur, Dist. Latur (M.S.)

Dr. Murlidhar Lahade
Dept. of Hindi,
Jankas Mahavidyalaya,
Bansarola, Dist. Beed (M.S.)

Dr. S.B. Wadekar
Jyotichandra Arts, Com. & Sci. College,
Nalgonda (Bz), Dist. Nanded. (M.S.)

Dr. Shivaji Vaidhya
Dept. of Hindi,
B. Raghunath College,
Parbhani, Dist. Parbhani (M.S.)

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा लहान राज्यविषयीचा दृष्टीकोन

जर्यंत राऊत

राज्याशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. गणेश कला महाविद्यालय,
कुंभारी, जि. अकोला

Research Paper - Political Science

राज्य पुनर्रचनेची समस्या भारतीय संघराज्यातील एक महत्त्वपूर्ण समस्या आहे. ही समस्या केंद्र व राज्य अशा दोन्ही प्रकारच्या सरकारला व राजकारणाला प्रभावीत करणारी आहे. राज्यांची निर्मिती करताना आधारभूत तत्व म्हणून कोणता घटक आधार मानावा हा महत्त्वाचा प्रश्न आहे. भारतात राज्यांची निर्मिती करताना सुरुवातीच्या काळात भाषा हा राज्य निर्मितीचा आधारभूत घटक ठरविण्यात आला. भारतात राज्य पुनर्रचनेच्या वेळी मोठी राज्य निर्मिती करण्यावर भर देण्यात आला होता. पण हे करत असताना विविध प्रांतातील विकसनाचे असंतुलन व त्या ठिकाणच्या विभिन्न अस्मिता व उपसंस्कृती याकडे दुर्लक्ष करण्यात आले. त्यामुळे भारतीय संघराज्यात भाषावार प्रांत रचना केल्या नंतर ही संघराज्यात इतर कारणावरून, आधारवरून नवीन राज्य निर्माण करवी लागत आहेत. या संदर्भात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी लहान राज्यांच्या संदर्भात मांडलेले विचार आजही प्रासंगिक वाटतात. त्यांच्या या संदर्भातील विचारांचा आढावा प्रस्तुत शोधनियमात देण्यात आला आहे.

१९५३ मध्ये राज्य पुनर्रचना आयोगाची स्थापना करण्यापूर्वीच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी १९४८ मध्ये भाषावार प्रांत रचना आयोगाला एक प्रतिवेदन सादर केले होते. Maharashtra is a linguistic province त्यांनी भाषेनुसार प्रांतरचनेचा मुद्दा उचलून धरला होता. परंतु त्यांनी एक भाषा एक राज्य हे सूत्र नाकारून एक राज्य एक भाषा या सूत्राचे समर्थन केले होते. याचा अर्थ असा की एक विशिष्ट भाषा बोलणाऱ्या लोकांचे एकच असे संपूर्णराज्य आसावे पण आकार नेते कितीही मोठे झाले तरी चालेल या विचाराला त्यांचा विरोध होता. एकच भाषा बोलणारे लोक जर फार मोठ्या प्रमाणावर असतील तर त्या भाषेच्या आधारावर एकापेक्षा अधिक राज्यांची निर्मितीकेली पाहिजे असा त्यांचा आग्रह होता. एक संघभारत व एक संघसंस्कृती निर्माण करण्यासाठी प्रत्येक राज्याची भाषा एक असणे व एक भाषेची अनेक राज्ये असणे भारतीय संघराज्याच्या सर्वांगीन विकासासाठी खूप गरजेचे आहे. त्यासाठी बाबासाहेबांनी एक भाषा अनेक राज्ये

अभी माहिणी केली होती. स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर सर्व भारती यांनी एकत्र राहण्याने एकतेला पोषण मिळाले. हिंदी या एका भाषेला त्यांनी राष्ट्र भाषा म्हणून मान्यता दिली. भाषा वागणूक पुनर्गठने रंग घेतला. मोठा सभास्य धोका आवेडकरांच्या दृष्टीने हा होता की, भाषावार जातपुनर्गठने नंतरच्या विभागणीत या भाषा बोलणारी भाषा असेल आणि त्यामुळे त्या भाषिकांमध्ये स्वतंत्र राष्ट्रीयत्वानी प्रयत्न निर्माण होईल. एवढा का ती झाली की स्वतंत्र राज्याची ही कल्पना अस्तित्वात येईल आणि हे स्वतंत्र राज्य आणि स्वतंत्र राष्ट्रीयत्व यांना दुर्भंग विणारा रस्त अगदीच अरुंद अमल्यामुळे ही भेद रेषा अस्पष्ट होईल. आर्कित अरुंद रस्त का प्राय होईल आणि मध्ययुगातील विविध संस्था प्रमाणे ही राज्ये विलग होऊन एकमेकांशी राहण्यात येऊ लागतील, आपसात लढाया सुरू करतील. स्वातंत्र्यांतर भारताने मात्र वाटचाल करायला या धोक्याच्या सूचनेकडे पूर्णपणे दुर्लक्ष केले आहे. राजकीय सत्ता मिळवणे आणि ती टिकवणे यासाठी राज्ये अस्तित्वा टिकवणे यापेक्षा ही राज्याने अस्तित्वा टिकवणे हे पहिल्यांदा वास्तव महत्त्वाचे आहे.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी १९२८ ते १९५६ या कालखंडात भारताच्या गट्टीवरील एकत्रित आणि अखंडतेसाठी विविध कातिकारी बदल सुचविले होते. ब्रिटिशकालावधीत बाबासाहेबांनी १९२८ मध्ये साक्षर कमिशन पुढे साक्ष देताना भाषावार प्रांतांनी भूमिका फेटाळून लावली होती, त्याच बरोबर त्यांनी सीते बळकट केली, ती म्हणजे भाषावार प्रांतांमुळे स्थानिक गट्टीवाद, प्रांतीय किंवा विभागीयवाद व स्थानिक लोकांमध्ये स्वतःचे जे अस्तित्व आहे ते जोपासण्यासाठी चढा ओढ लावेल व त्यामुळे भारताच्या स्वतंत्रता आणि विकासासाठी खोळ बरोबर व त्यामुळे आपण सर्वभारतीय एक आहे अशी एकतेची भावना आणण्यामध्ये निर्माण होणार नाही. बाबासाहेबांनी भाषावार प्रांतरचनेला दोनकारणासाठी विरोध केला होता. एक म्हणजे विभागीय जागरूकता निर्माण होऊन गट्टीच्या सुगुंथला धोका निर्माण होऊ शकतो व दुसरे म्हणजे एकाच जातीच्या लोकांकडे राज्याची सत्ता किंवा सरकारे हस्तांतरित होऊ शकतात, असे बाबासाहेबांनी गट्टीवरील दृष्टिकोनाचा विचार करून मांडले होते.

१९८८ मध्ये याबासाहेबांनी एक निवेदन भाषावार आयोगाला देऊन एक राज्य एक भाषा ही संकल्पना मांडली. त्यासाठी त्यांनी जर्मनी, फ्रान्स, इटली, ब्रिटन, अमेरिकेचा संदर्भ देऊन आपली भूमिका मांडली. एक भाषाही लोकांना संघटित व एकत्रित करणे तर बहुभाषिक ठिकाणी लोकांच्या मनात रंगी निमाणे होते. त्यासाठी त्यांनी ऑस्ट्रिया, तुर्क साम्राज्याची उदाहरणे दिली. एक राज्य भाषेची साधणी करताना याबासाहेबांना दोन उद्देशे माध्य करावयाचे होते, ते म्हणजे भारताने लोकसंख्याही यशस्वी करण्यासाठी सर्वभारतीयामध्ये बंधुत्वाचे संघर्ष असणे गरजेचे आहे. शिवाय विहारीविरुद्ध महागष्टीय, महागष्टीय विरुद्ध आंध्र, तामीळ अशी जी विरोधाची भूमिका आहे. ती एक भाषा एक राज्याच्या चौकटीत कमीकुल होईल व भारताचा विकास अधिक प्रभावीपणे होईल. याबासाहेबांनी भाषावार प्रांतीय स्वनेष्यत अशी भाषणी केली की भारतात सामाजिक आणि राजकीय समानता निर्माण करण्यासाठी Checks & Balance ची गरज आहे. त्यांना अशी भीती वाटत होती की, नवीन भाषावार प्रांतीय स्वनेत प्रत्यक्षातच जास्त असणार

SWAMI VIVEKANANDA

A VISION FOR THE MODERN INDIA

as Editors of
Dr. Nisha V. Warade
Prof. Avinash V. Thote

ATHARVA PUBLICATION'S

SWAMI VIVEKANANDA

A VISION FOR THE MODERN INDIA

Prof. Avinash V. Thote | Dr. Nisha V. Warade

स्वामी विवेकानंद व रामकृष्ण मिशन

प्रा. जयंत राऊत

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. गणेश कला महाविद्यालय, कुंभारी, अकोला.

स्वामी विवेकानंद हे आधुनिक भारताचे एक श्रेष्ठतम शिल्पकार होते. द्रष्टेपण आणि कर्तृत्व यांचा विरळा संयोग लाभलेल्या या कर्मवीराने आपल्या देशबांधवांना त्यांच्या आध्यात्मिक, नैतिक व बौद्धिक आळस्याच्या महानिद्रेतून खडबडून जागे केले. सर्वच मानवात वसत असणाऱ्या दैवी अंशाकडे त्यांनी लक्ष वेधले, त्यामुळे त्यांचा संदेश हा विश्वव्यापी बनला. रामकृष्णांचा आध्यात्मिक वारसा जतन करून त्यांचे संवर्धन, प्रचार व प्रसाराचे कार्य स्वामी विवेकानंदांनी जिवनभर केले.

१८ फेब्रुवारी १८३६ ला चंद्रमणी आणि खुदीराम चटोपाध्याय यांचे पोटी गदाधर यांचा जन्म झाला पुढे ते श्रीरामकृष्ण म्हणून प्रसिध्द झाले. रामकृष्ण हे भारतिय तत्त्वज्ञानाचे गाढे मिमांसक होते पुढे रामकृष्णांची किर्ती सर्वदूर पसरण्यास प्रारंभ झाला. सर्व प्रकारच्या साधनामध्ये परिपक्व झालेल्या या दैवी अवताराचे दर्शन घेण्यास दूरदूरच्या ठिकाणांहून लोक येऊ लागले. वेगवेगळ्या प्रकारच्या साधनमार्गांनी ईश्वर प्राप्ती करून घेणारे साधक, साधू, संत रामकृष्णांचा सल्ला व मार्गदर्शन घेण्यासाठी येत असत रामकृष्णांचा असा ठाम विश्वास होता कि, ईश्वर प्राप्तीची ज्याला उत्कट तळमळ असेल त्या प्रत्येकाने आपआपल्या मार्गांनी जावे त्याला ईश्वर निश्चित प्राप्त होईल.

आपल्या श्रद्धेने, सेवा कार्याने रामकृष्णांचे जे शिष्य पुढे प्रसिध्दीस आले. भविष्य काळात मानवांचा आध्यात्मिक नेता होण्याची ज्यांची योग्यता होती, तो शिष्योत्तम म्हणजे नरेंद्रनाथ दत्त-स्वामी विवेकानंद.

रामकृष्णांना भारतीय संस्कृतीचे वैभव जगभर पोहचवायचे होते त्यासाठी त्यांना यथायोग्य अशा शिष्याची गरज होती आपल्या कार्यासाठी त्यांना सामर्थ्य संपन्न देहाची, पृथ्विला वळवू शकणाऱ्या बाहुची, पृथ्वी पालथी घालू शकणाऱ्या पायाची गरज होती विवेकानंदांच्या रुपाने ती पूर्ण झाली.

श्री रामकृष्णांच्या मृत्युनंतर त्यांच्या शिष्यांच्या सांघिक जिवनाला प्रारंभ झाला. गंगेच्या तीरावर बरानगर येथे असलेल्या एका अर्धवट पडक्या घरामध्ये रामकृष्णांच्या शिष्यांचा पहिला मठ स्थापन झाला. दहा पंधरा शिष्य तेथे जमले

असल्यामुळे त्यांच्या राजकारणाशी कसलाही संबंध राहणार नाही.

विज्ञान आणि आध्यात्म याला एका पायावर उभे करण्याचे धाडस रामकृष्ण मिशन च्या माध्यमातून विवेकानंदानी दाखवले भौतिक व आध्यात्मिक अशा दोन्ही प्रकाराच्या प्रगती त्यांना आवश्यक वाटत होत्या. जनतेचे कल्याण हे रामकृष्ण मिशनचे खरेखुरे ध्येय होते. वेगवेगळ्या धर्माचा सुसंवाद म्हणजेच खरा सनातन विष्वधर्म आहे असे त्यांना वाटत होते.

स्वामी विवेकानंद व रामकृष्ण मिशन चा प्रभाव सुभाषचंद्र बोस, अरविंद घोष, महात्मा गांधी, रविंद्रनाथ टागोर, जवाहरलाल नेहरू, जगदिशंद्र बोस, अँनी बेझंट यांच्यावर पडला.

रामकृष्ण मिशन च्या माध्यमातून जगभर श्रीरामकृष्ण परमहंस व स्वामी विवेकानंद यांचे विचार पोहचविण्याचे कार्य केले जाते. बेलुर जिल्हा हावडा, पं. बंगाल येथे मुख्यालय आहे. 'आत्मनो मोक्षार्थं जगद्धिताय 'For one's own salvation and for the welfare of the world' हे त्यांचे ब्रिदवाक्य आहे.

आज संपूर्ण जगामध्ये प्रखर मानवतेचा, विश्वात्मकतेचा, एकतेचा व एकात्मतेचा संदेश पोहचविण्याचे कार्य रामकृष्ण मिशनच्या माध्यमातून केले जाते. ज्यांची मुहूर्तमेढ स्वामी विवेकानंदांनी रोवली होती.

संदर्भ ग्रंथसूची :-

- १) आत्मानुभूती तथा उसके मार्ग, स्वामी विवेकानंद
- २) मेरा जीवन तथा ध्येय, स्वामी विवेकानंद
- ३) ज्ञानयोग, स्वाती विवेकानंद
- ४) Life and Philosophy of swami Vivekanand, G.S. Banhatti
- ५) A Biography of swami Vivekanand, Gautam Ghosh
- ६) Great political Thinker swami vivekanand, S.K. Chaudhary
- ७) Sri Ramakrishna and swami Vivekanand, Jawaharlal Neharu
- ८) Swami Vivekananda, Verinder Garver
- ९) Sri Ramkrishna Paramahansa, Dushyanta. Panday
- १०) The Story of Ramkrushna Mission, Publication Division, Ramkrushan Mission
- ११) The life of Vivekananda, Romain Rolland.

19-20

MAH/MUL/03051/2012
ISSN- 2319 9318

VIDYAWARTAR^R

www.vidyawarta.com

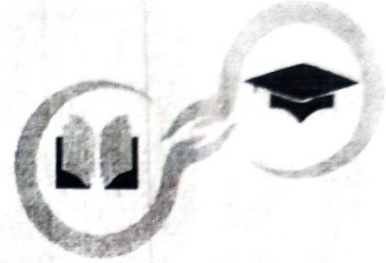
Special Issue

ISSN - 2319 9318

(Vol. II) Aug. 2019

International Multilingual
Refereed Research Journal

Available Online

An Inter-Disciplinary
NATIONAL CONFERENCE
On

**Role Of Higher Education In
Making India Superpower**

21st August 2019

Organized By
Department of Physical Education
and I.Q.A.C.

HUMAN RIGHTS EDUCATION

JAYANT RAUT

Head, Department of Political Science
Shri Ganesh Arts College, Kumbhari, Akola, Mob. 9822697280
Email.jayantraut506@gmail.com

Abstract:

One thing is certain there can be no sustainable development without promoting Human Rights. The concept of Human Rights is deep-rooted in freedom of thought and the dignity of human being. All human rights documents give a prominent place to education and also stress the importance of Education in promoting Human Rights. In this research paper the combination of Human Rights and Education have been discussed in five areas of practice and research namely Teaching about and for Human Rights.

Concepts and meaning of Human rights

It can be defined as the basic standards without which humankind cannot live in dignity as human beings human rights are the foundation of freedom, justice and peace. Human rights are rights to all human beings, whatever our nationality origin, colour, religion, language, race, sex and any other status. We are equally entitled to our human rights without discrimination. These rights are all interrelated, interdependent, and indivisible.

Human rights education is defined as the learning process that builds up the required knowledge, values, and proficiency of human rights of which the objective is to develop an acceptable human rights culture. This type of learning teaches students to examine their experiences from the human rights point of view enabling them to integrate these concepts into their values and decision-making. According to Amnesty International, human rights education is a way to empower people so that they can create skills and behaviour that would promote dignity and equality within the community, society, and all over the world.

Conclusion

Human rights education is an important aspect to bring the peace and harmony in society. Human rights education should be included at all levels and reframed time to time because inculcation of deep respect for human rights and fundamental freedoms are